

Ege Coğrafya Dergisi 28 (2), 2019, 165-178, İzmir-TÜRKİYE
Aegean Geographical Journal, 28 (2), 2019, 165-178, İzmir-TURKEY

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

TURİZMİN MARDİN ESKİ KENT DOKUSUNA ETKİSİ

The effect of tourism to Mardin old urban texture

Canan KOÇ

Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

canan.koca@dicle.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0992-2290

*(Teslim: 10 Temmuz 2019; Son Düzeltme: 1 Ekim 2019; Kabul: 22 Ekim 2019)
(Received: July 10, 2019; Last Revised: October 1; Accepted: October 22, 2019)*

Abstract

Tourism is a sector that has attracted intense interest in many countries from the past to the present. Especially the values and potentials of the settlements or regions have put the tourism sector forward. The concept of sustainable tourism has developed as these values and potentials have been preserved and transferred to future generations.

In addition to the monumental and civil architectural structures, Mardin is also an important settlement with its original settlement texture. Tourism sector in the city is gradually developing. It is expected to provide more protection by the expected economic development and increasing historical environmental awareness with increased tourism. Providing the sustainability of the city will be possible by right evaluation of sustainable tourism as well as protection.

In the study, problems related to tourism in the old city center of Mardin were tried to be revealed. Questionnaires were applied to randomly selected users live in Mardin. These surveys questioned the effects of tourism activities on the historical environment, whether the urban functions meet the needs of tourists, the traditional structure is protected or not and the adequacy of the work has done. As a result, the appropriateness of the historic Mardin city in terms of sustainable tourism was assessed and recommendations were developed. The perception of the people living in Mardin on tourism and conservation has been revealed. The results of the survey found that the historical city center had physical environmental problems and the tourism infrastructure and conservation activities were insufficient.

Keywords: Sustainable tourism, Mardin, old urban texture

Öz

Turizm, geçmişten günümüze birçok ülkenin yoğun olarak ilgi gösterdiği bir sektördür. Özellikle yerleşimlerin ya da bölgelerin sahip oldukları değerler ve potansiyeller turizm sektörünün öne çıkmasını sağlamıştır. Sahip olunan bu değerler ve potansiyellerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının gündeme gelmeye başlamasıyla sürdürülebilir turizm kavramı gelişmiştir.

Mardin bünyesinde barındırdığı anıtsal ve sivil mimari yapılarının yanı sıra, özgün yerleşim dokusu ile de önemli bir yerleşmedir. Kentte turizm sektörü giderek gelişmektedir. Artan turizmle beraber beklenen ekonomik kalkınma ve artan tarihi çevre bilinciyle daha fazla koruma sağlanması beklenmektedir. Kentin sürdürülebilirliğinin sağlanması, korumanın yanı sıra sürdürülebilir turizmin doğru değerlendirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Çalışmada, Mardin tarihi kent merkezinde turizme ilişkin temel sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için Mardin’de yaşayan ve tarihi kent merkezini kullanan rastgele seçilmiş kişilere anket uygulanmıştır. Bu anketlerle turizm faaliyetlerinin tarihi çevre üzerindeki etkileri, kentsel fonksiyonların turistlerin gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığı, geleneksel dokunun korunup korunmadığı ve yapılan çalışmaların yeterliliği sorgulanmıştır. Bunun sonucunda da Tarihi Mardin kentinin sürdürülebilir turizm açısından uygunluğu değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir. Mardin’de yaşayanların turizm ve koruma konusundaki algısı ortaya koyulmuştur. Anket sonuçları tarihi kent merkezinde fiziksel çevre sorunlarının yaşandığını, turizm altyapısı ve koruma çalışmalarının yetersiz olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, Mardin, eski kent dokusu

1. Giriş

Turizm tarihi, kültürel ve doğal değerlere sahip bölgelerde ekonomik kalkınma açısından önemli bir girdi kaynağı olarak görülmektedir. Turizmin, ekonomik yararların yanı sıra yaşam kalitesinin artması, kültürel mirasın korunması, kültürel değerlerin yenilenmesi, karşılıklı kültürel değişim, çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve altyapı olanaklarının geliştirilmesi gibi olumlu etkileri bulunmaktadır (Eceral ve Özmen, 2009). Kültür ve miras turizmi, turizmin en hızlı gelişen ve en önemli bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Poria vd., 2003’den akt. Okuyucu ve Somuncu, 2012). Kültür turizmi, tarihi ve kültürel alanlarda yenileme ve restorasyon çalışmalarını hızlandırmakta (Barbas, 2018) olup, ticaret, iletişim ve turist ile yerel halk arasındaki iletişim açısından olumlu sonuçlar doğurabilmektedir (Gnoth ve Zins, 2013). Turizm ürünleri sunan kültür turizminin en önemli açmalarından biri kültürel miras ile doğal ve yapıli çevrenin korunmasına yönelik farkındalık sunmasıdır (Bujdosó vd., 2015).

Özellikle tarihi kentlerin gelişiminde etkileri bulunan kültür turizminin kontrollü ve sürdürülebilir olması günümüzde giderek önem kazanmaktadır. Tarihi ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması sürdürülebilir turizmin yapı taşları arasında sayılmaktadır. Turizm kaynaklarının gelecek kuşaklara aktarımı sürdürülebilir turizm ile mümkün olabilmektedir. Sürdürülebilir turizm, 1970’lerde turizmin neden

olduğu çevresel bozulma ve toplumların geleneksel kültürlerindeki olumsuz etkilere çözüm olarak gelişmeye başlamıştır (Bramwell ve Lane, 2012’den akt. Pelit, Baytok ve Soybalı, 2015). Dünya Turizm Örgütü tarafından 1988 yılında ilkeleri belirlenen sürdürülebilir turizm; kültürel bütünlüğü, temel ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitlilik ve yaşam destek sistemlerini korurken aynı zamanda ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları da sağlayabilecek şekilde tüm kaynakların yönetimi olarak öngörülmüştür (WTO, 2019’dan akt. Kuter ve Ünal 2019: 147).

Sürdürülebilir turizm, doğal, kültürel ve sosyal kaynakları uzun vadede güzelleştiren, geliştiren ve koruyan, ziyaretçi memnuniyetini dikkate alan, olumlu bir yaklaşımla ekonomik gelişmeyi destekleyen bir turizm düşüncesi olarak tanımlanmaktadır (Scharpf, 1999’dan akt. Mercan, 2010). Turizm bölgesindeki doğal ve kültürel kaynakların korunarak kullanılması ve taşıma kapasitelerini aşmayan, kent kimliği ile uyumlu yaşam kalitesini yükselten uygulamaların artmasıyla sürdürülebilir turizmin ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarının sağlanması mümkün olmaktadır.

Çalışmada tarihi ve kültürel değerleri ile önemli yerleşmelerden biri olan tarihi Mardin kenti ele alınarak turizm potansiyelleri sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Turizmde sürdürülebilirliği sağlamak için doğal ve kültürel çevreye duyarlı, yerel halk ve turistlerin davranış ve beklentilerini anlamaya çalışan bir anlayışın ortaya konulması gerekmektedir (Altanlar ve Akıncı Kesim, 2011). Yerel halkı turizm gelişim

sürecine dahil etmek, onların bu konudaki görüş ve önerilerini almak, turizmin gelişmesini için fikir alışverişinde bulunmak yerel halkın karar merkezlerini etkileyebilmesi ve kendilerini turizmin bir parçası olarak hissetmeleri açısından oldukça önemlidir (Özdemir ve Kervankıran, 2011). Yaşam alanları ve yakın çevredeki tarihi ve kültürel değerlerin farkında olan toplum, turizmin olumlu ve olumsuz yönlerini görerek daha bilinçli şekilde turizme yönelik çalışmaların karar ve uygulama aşamasında etkili olabilmektedir. Bu amaçla, alanda yapılan anket çalışması ile halkın turizm ve tarihi çevrenin korunması konusunda farkındalıkları ölçülmüştür.

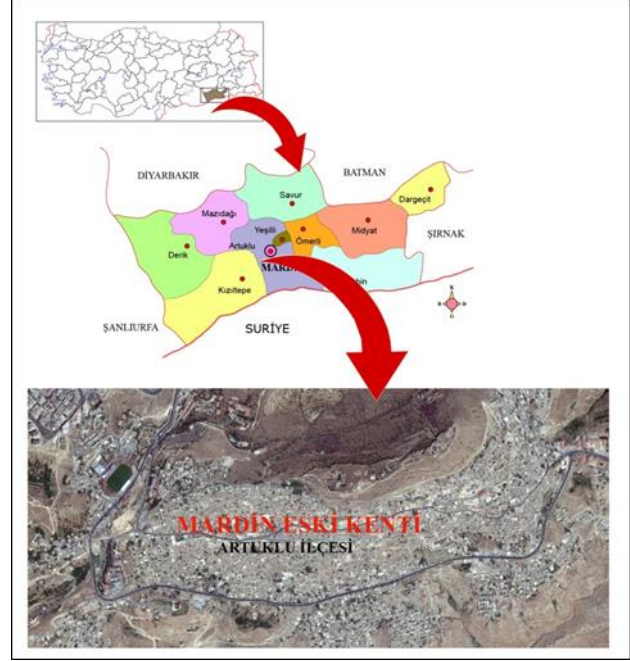
2. Materyal ve Metot

Çalışma alanı olarak Artuklu İlçesi sınırları içinde yer alan Mardin eski kenti seçilmiştir (Şekil 1). Köklü tarihi geçmişe sahip Mardin'in kuruluşu, bazı kaynaklarda M.Ö. 4500'li yıllar olan Subariler dönemine kadar uzandığı belirtilmektedir (Koçoğlu, 2006). Mardin; Hurriler, Hititler, Asurlular, Medler, Persler, Selökidler, Partlar ve Abgar beyliği, Roma, Bizans İmparatorlukları, Arap-İslam devleti (Özbek, 2004) ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok sayıda medeniyetin egemenliğine girmiş ve bunların izlerini taşımıştır.

Mardin'deki ilk yerleşimin içinde yer aldığı kale, doğuda 1200 metre, batıda 1180 metre yüksekliklere sahip bir tepenin üzerindeki düzlükte yer almaktadır (Özbek, 2004). Yerleşme, nüfusun artışıyla birlikte kale dışında güneye doğru büyümüştür. Kent, Tanzimat öncesine kadar, kale içi ve güney yamaçtaki haneler, çarşılar ve ibadet yerlerini içine alan bir yerleşimdir (Küçük, 2013).

Geleneksel kentin sokak dokusu organiktir. Sokaklar, doğu-batı aksı üzerinde eğime paralel, rampa biçiminde veya düz olarak, kuzey-güney aksı üzerinde ise dik ve çoğu yerde basamaklar halinde bulunmaktadır (Özbek, 2004). Geleneksel evler, eğimli topografyadan yararlanmış, arazisinin doğal koşulları çok katlı tasarımın doğmasına neden olmuştur. Geleneksel dokuya ilk müdahale 1914-15'li yıllarda Hicaz Demiryolları inşa edilirken araçların geçebilmeleri için yapılmış, kenti doğu-batı doğrultusunda ikiye bölen ilk otoyol (bugünkü Birinci Cadde) açılmıştır (Alioğlu, 2000'den akt. Küçük, 2013). Caddenin açılmasıyla, cadde üzerinde olan evlerin bodrum katları dükkân olarak düzenlenmiş, böylece burası

ticaret için yeni bir merkezi konum olmuştur (Küçük, 2013).

Şekil 1- Çalışma alanının konumu
(<https://earth.google.com>, 2019)

Figure 1- Location of the work area

Cumhuriyet dönemi ile birlikte imar ve altyapı faaliyetlerine başlanmasıyla kent, tarihi merkez dışına doğru gelişmeye devam etmiştir. İlk imar planı 1952 yılında yapılmıştır. 1973 yılında eski kent merkezinin sit alanı kapsamına alınabilmesini ön gören 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı önerisi yapılmış ve sit alanı 1979 tarihinde onaylanmıştır (Gündüz, 2013). Eski kent merkezinin 1985 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 1/250.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları hazırlanmıştır (Gündüz, 2013). 1993 yılında Mardin Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı yürürlüğe girmiştir. 1993 yılı Koruma Amaçlı İmar Planının koruma konusunda işlevselliğini yitirmesi nedeniyle yerel yönetim tarafından, eski kent merkezinin geleneksel dokusunun yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve alt yapısının geliştirilebilmesi için "Tarihi Dönüşüm Projesi" adı altında çalışmalar sürdürülmüş ve 2009 yılında Mardin Valiliği tarafından başlatılan proje ile eski kent merkezinin, tarihi ve kültürel mirasının ön plana

çıkartılması ve korunmasına yönelik olarak; planlama, projelendirme, iyileştirme ve restorasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (Gündüz, 2013). Son olarak, 2016 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları başlamış olup, günümüzde devam etmektedir

Nüfus artışıyla birlikte günümüzde kent, yapısal farklılıklara göre Yeni Kent (Yenişehir Mahallesi) ve Eski Kent olmak üzere iki kısma ayrılmış durumdadır. Eski kent merkezinde, dükkânlar ve geleneksel üretim biçimlerinin yer aldığı işletmeler, butik oteller, dini ve sosyal yapılar ve geleneksel konutlar bulunmaktadır (Fotoğraf 1-2). Tarihi bölgenin ana aksını oluşturan birinci Caddede Mardin'e özgü yerel ürünlerin satıldığı dükkanlar ve kafeler yoğun olarak bulunmaktadır.

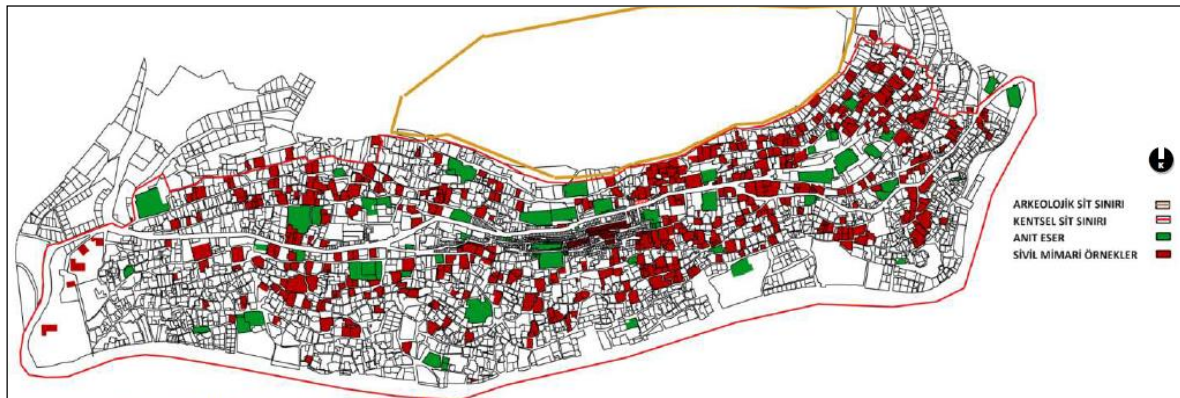
Topoğrafya, iklim ve mahremiyetin düşünülerek tasarlandığı geleneksel konut ve sokak dokusu ile kentte var olan tarihi ve kültürel değerler Mardin'e olan ilgiyi artırmakta ve turizm

potansiyelini öne çıkarmaktadır. Mardin ilinde 133 adet arkeolojik sit alanı ve 4 adet kentsel sit alanı, 811 adet tescilli sivil mimarlık örneği, 152 adet dinsel yapı ve 69 adet kültürel yapı bulunmaktadır (www.mardinkulturturizm.gov.tr, 2019) (Şekil 2).

Çalışma kapsamında Mardin'de yaşayan ve tarihi kent merkezini kullanan alanda rastgele seçilen 146 kişiyle 20 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS 21.0 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu anketlerle turizm faaliyetlerinin tarihi çevre üzerindeki etkileri, kentsel işlevlerin turistlerin gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığı, geleneksel dokunun korunup korunmadığı ve yapılan çalışmaların yeterliliği sorgulanmıştır. Mardin tarihi kent merkezinde turizme ilişkin sorun ve potansiyellerinin ortaya çıkarıldığı çalışma ile tarihi Mardin kentinin sürdürülebilir turizm açısından uygunluğu değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Fotoğraf 1 ve 2- Mardin Eski Kentinden Görüntüler
Photo 1 and 2- Views from the Mardin Old Urban

Şekil 2- Mardin Eski Kentindeki Sit Alanları ve Tescilli Yapılar (Gündüz, 2013)
Figure 2- Protected Areas and Registered Buildings in Mardin Old Urban

3. Bulgular ve Tartışma

Mardin kenti, günümüzde özellikle kültür turizmi açısından önemli rol üstlenmektedir (Günel, 2005). Turizm cazibesinin giderek arttığı Mardin'i 2002 yılında 30 bin turist ziyaret ederken, bu sayı 2012 yılında 1 milyon civarında olmuştur (www.mardinlife.com, 2019). 2018 yılında ise konaklayan ve günübirlik Mardin'i ziyaret eden misafir sayısının 3 milyon kişi olduğu belirtilmektedir (www.turizm gazetesi.com, 2019) Ziyaretçi sayısının artırılması ve konaklama süresinin uzatılması bu tarihi değerlerin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi ile mümkün olacaktır.

Mardin tarihi kent dokusunda geleneksel ve modern yapılar bir arada bulunmakta, artan talepler karşısında geleneksel konut dokusuna müdahaleler oluşmaktadır (Fotoğraf 3-4). Turizmin gereği olarak geleneksel konuttan ekonomik getirisi olan kafe, restoran, dükkan ve konaklama tesislerine dönüşüm olmaktadır. Var olan tarihi ve kültürel değerlerin kontrollü şekilde turizme kazandırılması önem taşımaktadır. Bunu sağlamanın yolu olarak

sürdürülebilir turizm politikalarının uygulanması gerekli olmaktadır.

“Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı içermektedir. Turizm sektörünün var olması ve sürdürülebilirliği turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü doğal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasıyla gerçekleşebilir” (Beyhan ve Ünügör, 2005). Bu bağlamda sürdürülebilirlik çerçevesinde Mardin tarihi kentinin korunması ve turizme kazandırılarak geleceğe taşınması önemli bir adımdır. Çalışmada öncelikle tarihi yapıların korunup korunmadığına ilişkin sorulara cevap aranmış, yapı ölçeğinde sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapı bazında sorunların tespit edilmesi, yapılacak olan koruma çalışmalarının niteliği açısından gereklidir. Çalışma kapsamında, Mardin eski kenti “Koruma Çalışmaları, Turizme Yönelik İşlevler, Ulaşım Sistemi ve Peyzaj Düzenlemeleri” başlıkları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 3 ve 4- Mardin Eski Kentindeki Yapı Örnekleri
Photo 3 and 4- Examples of Buildings in Mardin Old Urban

3.1. Koruma Çalışmaları

Turizm tarihi bölgede işlevsel değişimi getirirken aynı zamanda yapılarda bakım, onarım, restorasyon gibi çalışmaları gerekli kılmaktadır. Ancak işlevsel ve fiziksel değişimler bazı durumlarda yapıların özgün dokusu ile uyumsuz olabilmektedir. Mardin geleneksel çarşısı sağlıklılaştırma çalışmaları ile korunmaya çalışılmıştır. Kullanıcının gereksinimleri doğrultusunda tarihi dokuda çeşitli müdahaleler olmuş; özgün doku ile uyumlu olmayan eklentiler ve betonarme yapılar inşa edilmiştir (Fotoğraf 5-6).

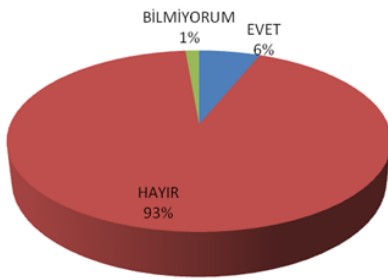
Yapılan anket çalışması sonucuna göre ankete katılanların % 93'ü tarihi kentte yapılan koruma ve restorasyon çalışmalarını yetersiz bulmuştur (Şekil 3). Eski Mardin kentini çeşitli amaçlarla ziyaret eden kişiler, modern yapılar ile tarihi yapılardaki uyumsuzluğu fark edebilmektedir. Ankete katılanların % 83'ü tarihi-modern yapı ilişkisini rahatsız edici bulmuştur (Şekil 4). Mardin tarihi bölgesinde mağazalara ait ürünler çoğu yerde kaldırım işgaline neden olarak yaya geçişini sınırlandırmaktadır. Koruma çalışmaları kapsamında zemin katlarda ticari birimlerin cephelerine ahşap kaplama uygulanmış,

tabelalarda sarı metal kullanılarak standartlaştırılmıştır. Özgün doku ile tam anlamıyla uyum sağlayamayan tabela ve cephelere ait bu özellikleri anket uygulanan kişilerin % 63'ü

rahatsız edici bulmuştur (Şekil 5). Benzer şekilde, anket uygulanan kişilerin % 72'si ticaret yapılarının yoğunluk/tasarım/formlarını rahatsız edici bulmuştur (Şekil 6).

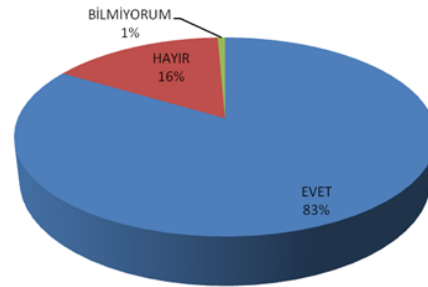

Fotoğraf 5 ve 6- Mardin Eski Kentindeki Tarihi Doku ile Uyumsuz Yapılaşma
Photo 5 and 6: Incompatible Construction with Historical Texture in Mardin Old Urban

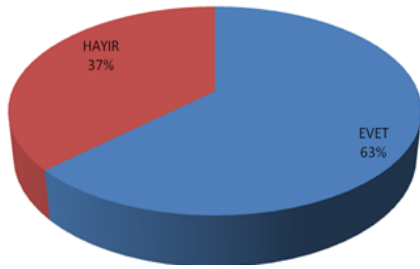
Şekil 3- Mardin Eski Kentinde Tarihi Yapılardaki Koruma Ve Restorasyon Çalışmalarının Yeterlilik Durumu

Figure 3- Adequacy of Conservation and Restoration of Historical Buildings in Mardin Old Urban

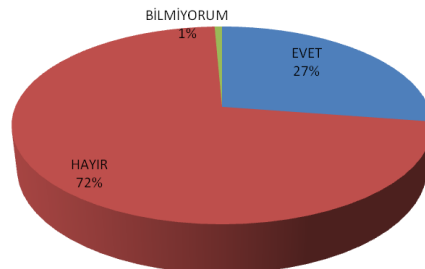
Şekil 4- Mardin Eski Kentindeki Tarihi Yapıların Yanına Modern Yapıların İnşasının Rahatsızlık Verme Durumu

Figure 4- Disturbance of Construction of Modern Buildings Beside Historical Buildings in Mardin Old Urban

Şekil 5- Mardin Eski Kentinde Tarihi Yapılardaki Tabelalar/Cephe Kaplamalarının vs. Rahatsızlık Verme Durumu

Figure 5- Disturbance Status of Signs / Facade Claddings etc. in Historical Buildings in Mardin Old Urban

Şekil 6- Mardin Eski Kentindeki Ticaret Yapılarının Yoğunluk/ Tasarım/ Formlarının Rahatsızlık Verme Durumu

Figure 6- Disturbance of Density / Design / Forms of Trade Structures in Mardin Old Urban

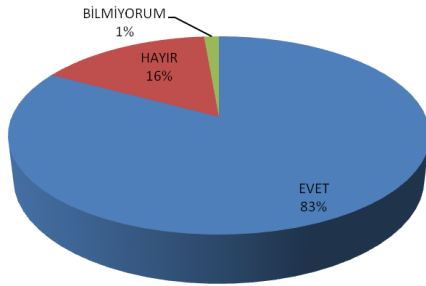
3.2. Turizm Yönelik İşlevler

Korunan alanlar turizmin gelişimini olumlu etkilemekle beraber, turizm faaliyetlerinin de tarihi dokuya etkileri bulunmaktadır. Turist artışına bağlı olarak oluşacak talepler yapıli çevrede de etkilerini göstermektedir. Turizm ile bir yandan tarihi yapıların korunması ve işlevlendirilmesi sağlanırken, diğ er yandan yapılaşma ve nüfus artışı tarihi çevrede tahribata neden olabilmektedir.

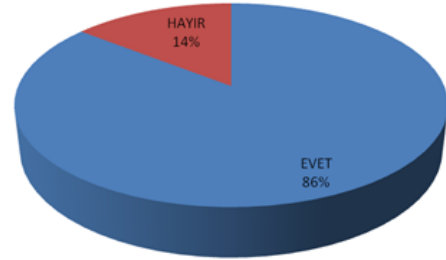
Çalışmada, tarihi kent merkezinde korunan yapıların turizme ve kente olan olumlu/olumsuz etkileri ile turizmin tarihi çevre üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Anket yapılan kullanıcının % 83'ü korunan alanların turizmi olumlu yönde etkileyeceğini düşünmektedir (Şekil 7). Koruma ve

planlama çalışmaları alt yapı ve üst yapıyı geliştirirken turizmi de yönlendirmektedir. Doğru ve etkin planlama çalışmaları ile turizmin zararlarını en aza indirmek mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, koruma ve planlama çalışmalarına bakış açısı araştırılmıştır. Anket yapılan kişilerin % 86'sı koruma ve planlama çalışmalarının altyapı ve üst yapıyı geliştirdiğini düşünmektedir (Şekil 8).

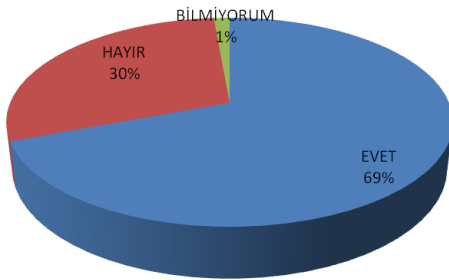
Kontrolsüz ve yanlış turizm faaliyetleri tarihi ve doğal çevrede geri dönüşü zor tahribatlara yol açabilmektedir. Anket uygulan kişilerin % 69'u turizmin, yapılaşmayı artıracakını, doğal ve tarihi çevreyi tahrip edeceğini belirtmektedir (Şekil 9-10).

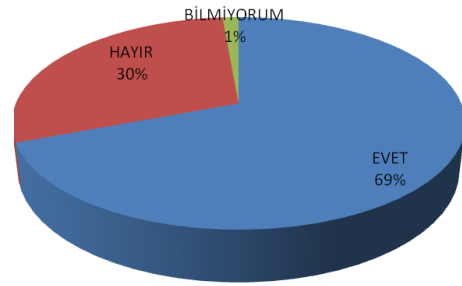
Şekil 7- Mardin Eski Kentinde Korunan Alanların Turizminin Gelişimine Katkısının Olup/Olmadığı
Figure 7- Contribution of Protected Areas to Tourism Development in Mardin Old Urban

Şekil 8- Koruma ve Planlama Çalışmalarının Mardin Eski Kentinde Altyapı ve Üst Yapıyı Geliştirip/Geliştirmediği
Figure 8- Impact of Conservation and Planning Works on Infrastructure and Superstructure in Mardin Old Urban

Şekil 9- Mardin Eski Kentinde Turizmin Yapılaşmayı Artırıp/Artırmayacağı
Figure 9- The Impact of Tourism in Mardin Old Urban

Şekil 10- Mardin Eski Kentinde Turizm Faaliyetlerinin Tarihi Çevreyi Tahrip Edip/Etmediği
Figure 10- Destruction Impact of Tourism Activities in Mardin Old Urban

Turizm faaliyetlerinin doğal ve tarihi çevreyi tahrip edeceğini düşünen % 69'luk kesim;

- Çevre kirliliğinin artacağını,
- Yapılarda cephe boyamalarından kaynaklı görüntü kirliliğinin yaşanacağını,
- Taşınmazların tahrip olacağını,
- Hatalı restorasyonların tarihi çevreyi çirkinleştireceğini,
- Betonlaşmanın doğayı tahrip edeceğini, düşünmektedir.

Turizm faaliyetlerinin doğal ve tarihi çevreyi tahrip etmeyeceğini düşünen % 30'luk kesim ise;

- Tarihi bölgeye daha fazla ilgi ve rekabet olacağını,
- Düzgün ve iyi şekilde yapılırsa tahrip edilmeyeceğini,
- Çevrenin daha temiz olacağını,
- Bilincin artacağını, düşünmektedir.

3.3. Ulaşım Sistemi

Gelişmiş bir ulaşım sistemi, turistik faaliyetlerin gelişiminde olumlu etkiler bırakmaktadır. Mardin eski kentinin topoğrafik yapısı organik sokak dokusunun oluşumunda etkili olmuş, farklı ulaşım türlerinin gelişimini sınırlandırmıştır. Dar ve merdivenli sokaklar Mardin'in özgün dokusunun önemli bir parçasıdır (Fotoğraf 7-8-9). Özgün dokunun korunması turistler için cazibe oluşturabilmektedir.

Mardin eski kentinin ulaşım sistemi ana aks olan Birinci yol ve onunla bağlantılı ara yollardan oluşmaktadır (Şekil 11). Ara yollar eğimin elverdiği ölçüde genellikle merdivenlerle çözülmüştür. Alanın topoğrafik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan merdivenli yollar ve yaya yollarının yetersizliği engelli ve yaya dolaşımını sınırlandırmaktadır. Kimi zaman Birinci Yol üzerindeki kaldırımların yetersizliği, ticari fonksiyonların varlığı ve araç yoğunluğuna bağlı olarak araç-yaya karmaşası yaşanabilmektedir.

Mardin eski kentinin ulaşım sistemi ana aks olan Birinci yol ve onunla bağlantılı ara yollardan oluşmaktadır (Şekil 11). Ara yollar eğimin elverdiği ölçüde genellikle merdivenlerle çözülmüştür. Alanın topoğrafik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan merdivenli yollar ve yaya yollarının yetersizliği engelli ve yaya dolaşımını sınırlandırmaktadır. Kimi zaman Birinci Yol üzerindeki kaldırımların yetersizliği, ticari fonksiyonların varlığı ve araç yoğunluğuna bağlı olarak araç-yaya karmaşası yaşanabilmektedir.

Çalışmada, tarihi bölgedeki ulaşımına ait mevcut sorunların tespitine yönelik sorular yöneltilmiştir. Anket uygulanan kişilerin % 87'si tarihi Mardin bölgesinde araç ve yaya yoğunluğunun olduğunu, % 88'i yolların engelliler için uygun olmadığını belirtmiştir (Şekil 12-13).

Fotoğraf 7.8.9- Mardin Eski Kentindeki Dar ve Merdivenli Yollar

Photo 7.8.9- Narrow and Ladder Roads in Mardin Old Urban

Şekil 11- Mardin Eski Kentindeki Ulaşım Ağı (yandex.com.tr/harita, 2019)

Figure 11- Transportation Network in Mardin Old Urban

Birinci yol üzerinde çeşitli noktalarda otopark alanı bulunmakla beraber, turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği dönemlerde yetersiz kalmaktadır (Fotoğraf 9-10).

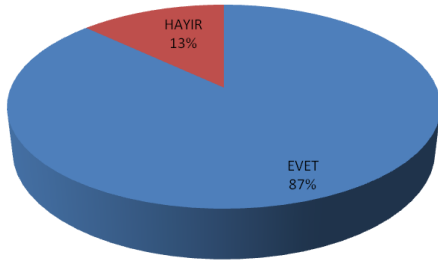
Anket uygulanan kişilerin % 88'i yola park etmiş araçlardan rahatsızlık duymakta ve % 94'ü otopark alanlarını yetersiz bulmaktadır (Şekil 14-15).

Turizm bölgelerinde bulunması ve doğru konumlandırılması gereken unsurlar arasında bilgilendirme levhaları ve turizm büroları önemli yer kaplamaktadır. Mardin tarihi bölgesinde bilgilendirme/yönlendirme levhaları yaygın olarak bulunmamaktadır. Tarihi bölgeye girişte turizm danışma bürosu bulunmakta ancak yeterli düzeyde algılanmamaktadır. Ankete katılanların % 77'si gezi güzergahlarına ilişkin bilgilendirmelerin yetersiz olduğunu, % 80'i turizm bürolarının kolay

ulaşılabilir yerde olmadığını düşünmektedir (Şekil 16-17).

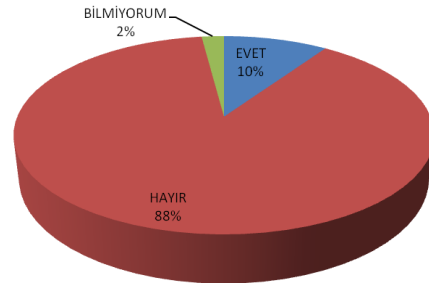
Araç ve yaya trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde alternatif ulaşım araçlarına gereksinim duyulmaktadır. Birbiriyle entegre olan farklı ulaşım türlerinin bir arada kullanılması erişim açısından kolaylık sağlamaktadır. Çalışmada, alternatif ulaşım aracına ihtiyaç olup olmadığı sorulmuş, % 53 oranıyla "hayır" ve % 45 oranı ile "evet" cevabı alınmıştır (Şekil 18).

Alternatif ulaşım aracı için öneriler; bisiklet, güvenilir ve gürültüsüz ulaşım aracı, akülü araba, otobüs, özel taksi, at-eşek taşımacılığı, fayton, metro, hızlı tren, tramvay, engelliler için araçlar, dar alana sığabilecek otomobiller, teleferik, tren vagonları, elektrikli motorlar ve elektrikli küçük arabalar şeklinde olmuştur.

Şekil 12- Mardin Eski Kentindeki Araç ve Yaya Yoğunluğunun Rahatsız Etme Durumu

Figure 12- Disturbance of Vehicle and Pedestrian Density in Mardin Old Urban

Şekil 13- Mardin Eski Kentindeki Yaya ve Taşıt Yollarının Engelliler İçin Uygunluk Durumu

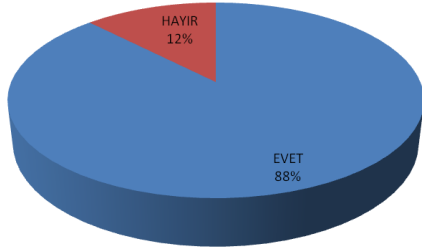
Figure 13- Suitability of Pedestrian and Vehicle Roads for the Disabled People in Mardin Old Urban

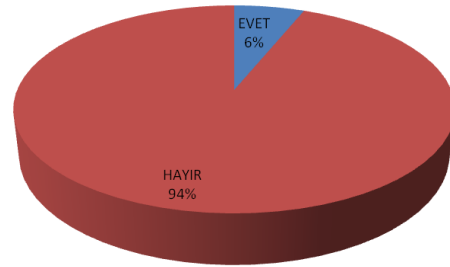
Fotoğraf 10- Birinci Yol ve Otoparklar
Photo 10- First Road (Birinci Yol) and Car Park

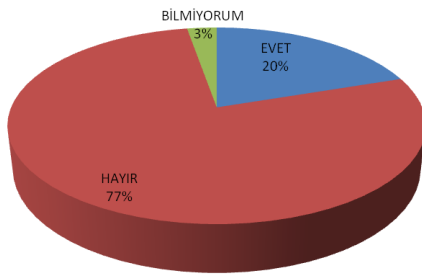
Fotoğraf 11- Araç Yoğunluğu
Photo 11- Vehicle Density

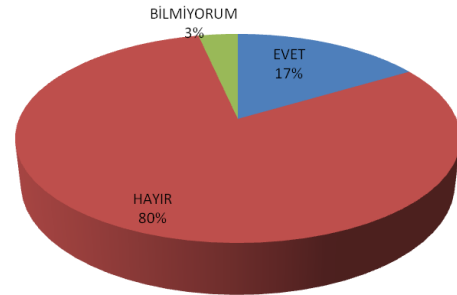
Şekil 14: Mardin Eski Kentindeki Yola Park Etmiş Araçların Rahatsız Etme Durumu
Figure 14: Disturbance of Vehicles Parked on the Road in Mardin Old Urban

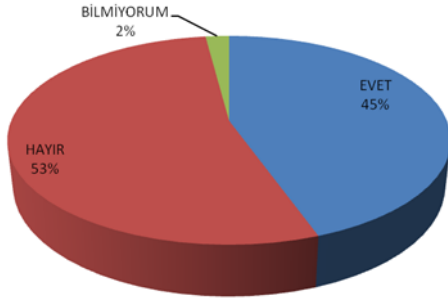
Şekil 15: Mardin Eski Kentindeki Otopark Alanlarının Yeterlilik Durumu
Figure 15: Sufficiency of Parking Areas in Mardin Old Urban

Şekil 16- Mardin Eski Kentindeki Gezi Güzergâhına İlişkin Yönlendirmeler/ Bilgilendirmelerin Yeterlilik Durumu
Figure 16- Sufficiency of the Directions / Information for Travel Route in Mardin Old Urban

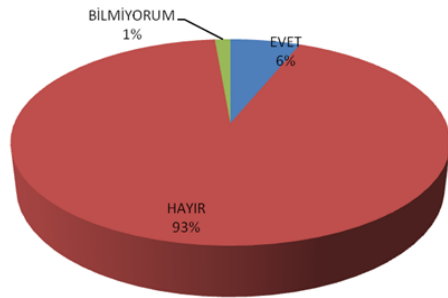
Şekil 17- Mardin Eski Kentindeki Turizm Bürolarının Erişilebilirlik Durumu
Figure 17- Accessibility of Tourism Offices in Mardin Old Urban

Şekil 18- Mardin Eski Kentinde Alternatif Ulaşım Aracına İhtiyaç Olup/Olmadığı
Figure 18- Necessity for Alternative Transportation in Mardin Old Urban

3.4. Peyzaj Düzenlemeleri

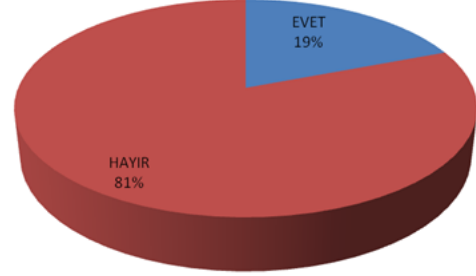
Tarihi kent ulaşım ağları, yapı, doğal ve kültürel çevre gibi birçok bileşenden oluşmaktadır. Tarihi çevrenin bütün olarak değerlendirilmesinde peyzaj düzenlemelerine ilişkin sorunların da tespiti gereklidir. Çalışmada kullanıcıya kentsel boşluk ve dinlenme alanları ile kent mobilyalarının yeterlilik durumu sorulmuştur. Yapılaşmanın yoğun olarak bulunduğu Mardin eski kentinde yeterli büyüklük ve sayıda kentsel boşluk ve dinlenme alanı bulunmamaktadır. Ankete katılanların % 93'ü kentsel boşluk ve dinlenme alanlarını yetersiz bulmaktadır (Şekil 19).

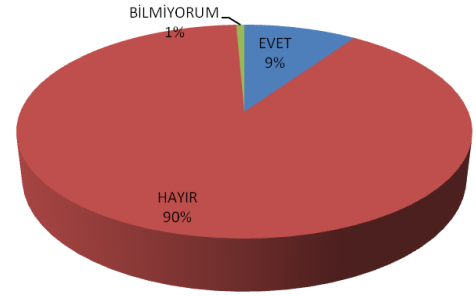
Şekil 19- Mardin Eski Kentinde Kentsel Boşluk ve Dinlenme Alanlarının Yeterlilik Durumu
Figure 19- Sufficiency of Urban Vacancy and Recreation Areas in Mardin Old Urban

Mardin eski kentindeki kent mobilyaları özgün doku ile uyumlu olmayıp, çöp kovaları, oturma elemanları, aydınlatma gibi kent mobilyaları belli noktalarda bulunmakta ancak yetersiz olduğu gözlenmektedir. Anket uygulanan

kişilerin % 81'i kent mobilyalarının tarihi doku ile uyumlu olmadığını, % 90'ı kent mobilyalarının yetersiz olduğunu düşünmektedir (Şekil 20-21).

Şekil 20- Mardin Eski Kentindeki Kent Mobilyalarının Tarihi Doku İle Uyumu
Figure 20- Harmonization of Urban Furniture with Historical Texture in Mardin Old Urban

Şekil 21- Mardin Eski Kentindeki Kent Mobilyalarının (Oturma Birimleri, Aydınlatma, Çöp Kovaları Vs) Yeterlilik Durumu
Figure 21- Sufficiency of Urban Furniture (Seating Units, Lighting, Dustbin etc.) in Mardin Old Urban

Bunlara ek olarak, ankete katılanların tarihi kent merkezinde gördüğü sorunlar aşağıdaki gibidir:

- Çevre kirliliği,
- Trafik yoğunluğu ve trafik lambalarının eksikliği
- Toplu taşıma yetersizliği
- Engelliler için park yerinin yetersizliği,
- Kültürel ürünlerin satıldığı mağaza eksikliği,
- Doğal enerji kaynaklarının kullanımının yaygın olmaması,

- Altyapı sorunu
- Eğitim yetersizliği
- Bu alanda çalışanların yetersizliği,
- Mardin Kalesinin kapatılması
- Konaklama ücretlerinin fazla olması.

Yapılan çalışma, Mardin’de yaşayan ve tarihi kent merkezini çeşitli amaçlarla kullanan kişilerin koruma, turizm, ulaşım ve fiziksel çevre konusunda bilgi sahibi olduğunu, çevredeki sorun ve potansiyellerin farkında olduğunu göstermiştir.

SONUÇ

Yapılan anket sonuçlarına göre tarihi kent merkezinde çeşitli sorunlarla karşılaşmakta, turizm altyapısı ve koruma çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Yaşanan sorunlara çözüm olacak önerileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Koruma Çalışmaları: Özgün dokuyu bozmayacak şekilde, doğru koruma ve restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Tarihi merkeze modern yapı inşası sınırlandırılmalı ya da yapılacak olanlar yerel mimari ve özgün sokak dokusu ile uygun olmalıdır. Tarihi dokuyu korumayı amaç edinen Koruma Amaçlı İmar Planları’nın uygulanabilirliği sağlanmalıdır. Turizmin yapılaşmayı artırma olasılığı bulunduğundan gerekli önlemlerle tahribata sebebiyet vermeden yapılaşma kararları alınmalı ve özgün sokak dokusunu bozan uygulamalar kaldırılmalıdır. Yapılarda kat artışı engellenmeli ve ihtiyaç duyulan yapılarda cephe yenileme çalışmaları yapılmalıdır. Ticari yapıların dokuya uygun ve estetik görünmesi açısından düzenlemeler yapılmalıdır.

Turizme Yönelik İşlevler: Öncelikle, tarihi ve doğal çevreye zarar vermemesi açısından turizmin kontrollü şekilde yapılmasını sağlayacak Sürdürülebilir Turizm Planlanması hazırlanmalıdır. Gezi güzergahına ilişkin yönlendirme/

bilgilendirme levhalarının sayısı artırılarak standartlara uygun özelliklerde doğru yerlerde konumlandırılmalıdır. Turizm büroları daha merkezi, fark edilebilir ve kolay ulaşılabilir yerde olmalıdır. Yaşayan halk rehber ihtiyacı duymamasına rağmen, kent dışından gelecek kişiler için ihtiyaç halinde ulaşabilecekleri rehber hizmeti verilmelidir. Turistlerin beklentilerini karşılayacak şekilde düzenlemeler yapılarak yaşanan sorunlara çözüm üretilmelidir. Bölgeyi gezenler için cazibe noktası olan “tarihi doku ve atmosfer, halkın olumlu yaklaşımı ve çok kültürlü oluşu” gibi özellikler bozulmadan devamlılığı sağlanmalıdır.

Ulaşım Sistemi: Araç ve yaya trafiği etkin olarak birbirinden ayrılarak ulaşım planlaması ile etkin ulaşım sistemi geliştirilmelidir. Erişim mesafesi içinde uygun yerlere otoparklar tasarlanarak, araçların yola park etmesi engellenmeli ve mevcut otopark alanlarının kapasiteleri artırılmalıdır. Ayrıca, tur otobüsleri için uygun yerlere otopark alanları tasarlanmalıdır. Yaya ve taşıt yolları engellilerin rahat gezebileceği şekilde düzenlenmeli ve rampalar, zemin kaplamaları, kılavuz izler, asansör gibi düzenlemelere yer verilerek Standartlara uygunluğu sağlanmalıdır. Uygun güzergahlarda alternatif ulaşım araçları yaygınlaştırılmalıdır.

Peyzaj düzenlemeleri: Uygun yerlerde kentsel boşluk ve dinlenme alanları oluşturulmalı ve tarihi dokuyla uyumlu kent mobilyalarının sayıları artırılarak uygun yerlerde kullanılmalıdır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir turizm çerçevesinde bütüncül koruma anlayışı doğrultusunda planlama ve uygulama çalışmaları yapılmalıdır. Kontrollü turizm planlaması ile taşıma kapasitesini dikkate alan çalışmalar desteklenmelidir.

REFERANSLAR

- Alioğlu, E. F. 2000. *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Altanlar, A., Akıncı Kesim, G. 2011. Sürdürülebilir turizm planlaması için yöre halkı ve yerli turistlerin davranış ve beklentilerini anlamaya yönelik bir araştırma; Akçakoca örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2):1-20.
- Barbas, G. 2018. Tourism as a heritage producing machine. *Tourism Management Perspectives*, 25: 173-176
- Beyhan, Ş. G., Ünügür, S. M. 2005. Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. *İtüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 4(2): 79-87.
- Bramwell, B., Lane, B. 2012. Towards innovation in sustainable tourism research. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(1):1-7.
- Bujdosó, Z., Dávid, L., Tozsér, A., Kovács, G., Kathi, V.M., Uakhitova, G., Katona, P., Vasvári, M. 2015. Basis of heritagization and cultural tourism development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*.188:307 -315.
- Eceral, T.Ö., Özmen, C.A. 2009. Beypazarı'nda turizm gelişimi ve yerel ekonomik kalkınma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (2): 46-74.
- Gnoth, J., Zins, A.H. 2013. Developing a tourism cultural contact scale. *Journal of Business Research* 66(6):738-744
- Google Earth, 2019. 02 Ocak 2019 tarihinde <https://earth.google.com/> adresinden edinilmiştir.
- Günel, V. 2005. Mardin ilinde kültürel turizm potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11: 91-122
- Gündüz, V. D. 2013. *Koruma amaçlı imar planlarında uygulama sorunları: Mardin eski kent merkezi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Koçoğlu, Y. 2006. *Mardin ilinin turizm potansiyeli*. (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Kuter, N., Ünal, H.E. 2009. Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. *Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2): 146-156
- Küçük, M. 2013. Aidiyetin mekânı: Mardin'de kimlik ve mekânın değişimi. *İdealkent*, 9:114-137
- Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019. 12 Nisan 2019 tarihinde www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR-56532/sit-alanlari.html adresinden edinilmiştir.
- Mardin Life, 2019. 22 Nisan 2019 tarihinde www.mardinlife.com/Turist-sayisi-3-milyonu-buldu-haberi-35712 adresinden edinilmiştir.
- Mercan, Ş. O. 2010. *Sürdürülebilir turizm kapsamında bölgesel planlama ve turistik ürün oluşumu: Altınoluk örneği üzerine bir araştırma*. (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Okuyucu, A., Somuncu, M. 2012. Kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaneli ilçe merkezi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4 (1): 37-51.
- Özbek, H. 2004. *Gelenekselden türeyen çağdaş Mardin konut yerleşimi*. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Özdemir, M. A., Kervankıran, İ. 2011. Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 24: 1-25.
- Pelit, E., Baytok, A., Soybalı, H.H. 2015. Sürdürülebilir turizm mi? Turizmde sürdürülebilirlik mi? Kavramsal bir tartışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 6 (14):39-58.
- Poria, Y., Butler, R., Airey, D. 2003. The core of heritage tourism. *Annals of Tourism Research*. 30 (1):238-254.

- Scharpf, H. 1999. Sürdürülebilirlik açısından bölgesel ve yerel yönetimlerin turizm politikasındaki görevleri. *21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları* (ss. 17-24). Derleyen Semra Atabay. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.
- Turizm Gazetesi, 2019. 22 Nisan 2019 tarihinde www.turizm gazetes i .com/news.aspx?id=69002 adresinden edinilmiştir.
- WTO, 2009. WTO-UNEP Concept Paper. *International Year of Ecotourism 2002*, 10 Mart 2009 tarihinde www.world-tourism.org, adresinden edinilmiştir.
- Yandex Haritalar, 2019. 12 Nisan 2019 tarihinde <https://yandex.com.tr/harita/> adresinden edinilmiştir.